

دوره‌می به صرف یک برش فیلم

زهرا لاهوتی فرد

معلم سواد رسانه‌ای منطقه‌ی ۱ تهران

درس سواد رسانه‌ای هنوز جایگاهی رسمی در دوره‌ی ابتدایی ندارد؛ اما گفت‌وگو درباره‌ی موضوعات تربیتی ناشی از کاربری رسانه‌ها و آموزش استفاده‌ی صحیح و فهم درست از رسانه‌ها حتماً باید در فرایند رشد و آموزش دانش‌آموزان قرار بگیرد. در این بخش از مجله، در هر شماره به یکی از تجربه‌های اجراشده در مدرسه‌ها، با هدف آموزش سواد رسانه‌ای و ارتقای تربیت رسانه‌ای دانش‌آموزان می‌پردازیم.

روزی که دغدغه‌ی توانمندسازی کودکان در مواجهه‌ی با انواع رسانه‌ها و درخواست خانواده‌ها و مدرسه مبنی بر آموزش مهارت‌های تفکر و تربیت کودکان در حوزه‌ی مصرف رسانه‌ای دانش‌آموزان پیش روی ما قرار گرفت، تصمیم گرفتیم، در برخی مدرسه‌ها، مباحث تربیت رسانه‌ای را در برنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی بگنجانیم. یکی از مهم‌ترین موضوعات پیش روی ما تمرکز بر آثار نمایشی و به‌خصوص پویانمایی‌ها به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین موارد سبب مصرف رسانه‌ای دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی بود. به نظر می‌رسید تماشای پویانمایی‌ها و آثار نمایشی در دانش‌آموزان ما باید در سه مرحله‌ی پیش از تماشا و نحوه‌ی انتخابگری، حین تماشا و پس از تماشا قابل هدف‌گذاری باشد تا از طریق این هدف‌گذاری آنچه لازم است، در وجود آن‌ها نهادینه شود. انتظار می‌رود دانش‌آموزان پس از همراه‌شدن با کلاس، در بحث سواد

تلویزیون و سایر آثار رسانه‌ای زمان‌بندی و برنامه‌ریزی داشته باشد. در بعد رفتاری، انتظار ما این است که دانش‌آموز مهارت اظهارنظر در مورد پویانمایی و فیلم و دفاع از نظر خود و گوش‌دادن به نظرات دیگران و تأمل بر آن‌ها و توانایی اصلاح نکته‌های نادرست و توانایی دریافت پیام‌ها و توجه به تفاوت‌های فرهنگی در آثار نمایشی را بیابد. یکی از پویانمایی‌هایی که برای دستیابی به این اهداف می‌توان در کلاس استفاده کرد، پویانمایی کوتاه «داستان سگ و حواصیل»^۱ محصول سال ۲۰۱۸ م کشور چین است.^۲

داستان این پویانمایی از این قرار است که ماهیگیری به همراه سگ کوچکش به دریاچه می‌روند. حواصیلی سعی می‌کند کرم‌های ماهی‌گیر را بدزدد؛ اما سگ مانع او می‌شود. سگ که در نهایت متوجه می‌شود پرنده این کرم‌ها را برای بچه‌هایش می‌خواسته است، تمام کرم‌ها را به او می‌دهد. پرنده در ازای کرم‌ها، به سگ و مرد ماهیگیر ماهی‌های فراوانی هدیه می‌دهد. بعد از تماشای اثر، از دانش‌آموزان می‌خواهیم

پویانمایی، در دوره‌ی دوم ابتدایی (پایه‌های چهارم و پنجم) در سه بعد بینشی و گرایشی و رفتاری به تغییرات مفیدی دست یابند. در بعد بینشی هدف ما این است که دانش‌آموز با مراحل گفت‌وگو در مورد محتوای اثر آشنا شود و ارزشمندی زمان و اهمیت انتخابگری یک اثر نمایشی از میان تعداد گسترده و متنوعی از آثار را بداند و در بعد گرایشی نیز تمایل به محتوای منابع سالم در او ایجاد شود و بخواهد برای زمان تماشای

داستان را یکبار با زبان خود تعریف و سعی کنند تمام اتفاقات را به یاد بیاورند. همچنین باید به بیان نکته‌های مثبت و منفی بپردازند. مواردی مثل پیام، اهداف، مسائل اخلاقی، ارزش‌ها و ایده‌های خلاقانه‌ی فیلم که با توجه به سن و سال دانش‌آموزان و توانمندی‌های آنان در کلاس‌های متعدد می‌تواند متفاوت باشد.

مربی با فنون کلاس‌داری خود، از جمله پرسش‌های هدفمند، می‌تواند سمت‌وسوی نگاه دانش‌آموزان را به سمت مواردی ببرد که از نظر آن‌ها مغفول مانده است. اجرای صحیح این روش در کلاس، جذابیت‌ها و علاقه‌مندی‌هایی به این سبک از تماشای پویانمایی در دانش‌آموزان ایجاد خواهد کرد. در این مرحله شاید لازم باشد چند بار یک پویانمایی در کلاس پخش شود تا هر بار دانش‌آموزان از زاویه‌ی جدیدی به آن نگاه کنند و متوجه نکته‌های تازه‌تری شوند؛ مثلاً در این پویانمایی معمولاً دانش‌آموزان در موارد مثبت به جبران کردن اشتباه و مهربانی و همدلی اشاره می‌کنند و در موارد منفی،

دهند و بگویند کدام قسمت‌ها باید تغییر کند و نظرات خود را در مورد تغییرات خلاقانه بگویند. در این تمرین بچه‌ها در می‌یابند که آنچه در پویانمایی می‌بینند؛ مثل شخصیت‌پردازی‌ها و گفت‌وگوها، می‌تواند مورد تأیید و علاقه‌شان نباشد و آن‌ها آزادند که در مورد آن مسائل نظر بدهند. دانش‌آموزان باید بدانند همه‌چیز قابل بررسی و گفت‌وگو است.

پیشنهاد کار ساخت

برای یادگیری بهتر این مبحث و ارتباط بیشتر دانش‌آموزان با این فرایند، ما نماد ابتکاری عینک‌های قدرتمند را معرفی می‌کنیم. بچه‌ها برای اجرای هر گام باید عینکی با رنگ مخصوص داشته باشند. این عینک‌ها در چهار رنگ سفید و زرد و مشکی و سبز به‌عنوان کاردستی در منزل یا سر کلاس با کاغذ رنگی و تلق و چوب‌بستنی و... ساخته می‌شوند. هنگام گفت‌وگو در مورد هر یک از چهار گام تحلیل، بچه‌ها عینک مخصوص آن را به چشم می‌زنند. این روش بیان مطلب برای بچه‌ها جذابیت و ماندگاری بالایی دارد. هر چند که رنگ عینک‌ها و کارکرد آن‌ها بین مربی و بچه‌ها قراردادی است؛ اما این رنگ‌ها بر اساس فن‌شن کلاه تفکر انتخاب شده است که روشی برای ارتقای تفکر جانبی و تفکر خلاق و تفکر نقاد است؛ سفید برای بیان داستان، زرد برای نکته‌های مثبت، مشکی برای نکته‌های منفی و سبز برای خلاقیت.

عصبانیت و کش‌مکش میان سگ و پرنده یا بی‌اجازه به سراغ غذای دیگری رفتن را ذکر می‌کنند. می‌توان درباره‌ی نتیجه‌ی داستان و علت کارهایی که سگ و پرنده انجام می‌دهند، با دانش‌آموزان گفت‌وگو کرد و از آن‌ها خواست تا علت رفتارها را بازگو کنند.

یکی دیگر از گام‌هایی که از دانش‌آموزان انتظار داریم بعد از تماشای پویانمایی به آن بپردازند، بازسازی خلاقانه‌ی موارد منفی اثر است. بچه‌ها باید هر یک از بخش‌های پویانمایی را که به هر دلیلی آن را دوست نداشته‌اند و موردپسندشان نبوده است و جزو نکات منفی ذکر کرده‌اند، به شیوه‌ای که فکر می‌کنند بهتر است تغییر دهند. البته منظورمان از نکته‌های منفی مواردی است که در سیر داستان حل نشده یا به منفی‌بودن آن و پیامدهای آن اشاره‌ای نشده است؛ چراکه یکی از اهداف بسیاری از داستان‌ها نمایش پیامدهای یک موضوع منفی و ارائه‌ی راهکارهایی برای جبران و اصلاح آن است؛ مثلاً وقتی هدف اثر بازنمایی «دروغ» به‌عنوان خصیصه‌ای زشت برای انسان‌هاست، نمی‌توان دروغ‌گویی شخصیت‌ها را به‌عنوان نکات منفی ساخت اثر ذکر کرد؛ بلکه سبک زندگی، نوع بیان، سبک گفتار و سبک پوشش و دیگر اخلاقیات را می‌توان مورد بررسی و نقد و نظر در کلاس قرار داد.

در این مرحله، از بچه‌ها می‌خواهیم که خود را در نقش کارگردان یا نویسنده‌ی اثر قرار

داستان سگ و حواصیل